

HITEL

Első szám

Félfhavi szemle

1935 január 1

MAKKAI SÁNDOR:

MI LESZ VELÜNK?

Akik, különböző testrészeiben az országokba szétagolt magyar nemzetnek, ugyanazzal az éjjel-nappali gonddal tépelődünk a magyarság sorsa, jövője felett, két érzés feszítő ellentétében szenvedünk és reménykedünk.

Az egyik érzésünk gyötrelmes, sötét. A nagy világesemények és az emberi lelkek megfigyelése magunk körül egyformán azzal kineznek, hogy a történelem örlömlésében vetett nemzetünk az ész minden érve szerint halálra van ítélve, nincs kiútja a rettentően fölmorzsoló élek közül. Idő kérdése az egész, rövidebb vagy hosszabb idő, de az eredmény ugyanaz. Nincs segítség!

Lehetnek, akik közülünk a külső erőviszonyok mérlegelése alapján jutnak erre a sívár következtetésre és ezeknek még aránylag könnyebb azzal vigasztalniok magukat, hogy a történelemnek mindig voltak és vannak váratlan fordulatai, amelyek megcáfolják az emberi értelem merev logikai sémáit.

De vannak olyanok is, akik mélyebben néznek fájó szemükkel s a bajnak keserű gyökerét pillantják meg: az életcél végzetes elhomályosulását, az élet értelmébe vetett hit megrendülését. A halálosan szorongatott magyar lélek szomorú álmélkodással kérde: mit akar az ember? Tudniillik a világ szerint győztes, uralkodó, szabadjára engedett nemzetek embere? A faj szeretetének alapján véve természetes és szép indulata miatt vált mások és főleg a mi fajunk engesztelhetetlen gyűlöletévé, miért van az, hogy mindenki azt hiszi: csak a mi pusztulásunk árán valósíthatja meg nemzeti erőinek és értékeinek kivirágztatását? Béke, igazság és szeretet miért váltak velünk szemben üres frázisokká, amiket már nem is nagyon hangoztatnak többé, és ha még hangoztatnak Európa népei, akkor azt csak a mi kizárásunkkal ismerik el az emberközösség életének szabályozó elveit, melyeknek érvénye alól ki kell rekesztetni a halálraítélteket?

Akik ilyen mélyre néznek, azok nemzetük szeretetétől is mélyebben vannak áthatva és ezért gyötörődésük is feneketlen, visszhangtalan sötétségbe kiáltja jajsavait. A minden idők legjobb magyarjainak szenvedése fakad ebből a tragikus érzésből. És akit soha nem igézett meg ez a végzetre meredő döbbenet, az nem értheti meg a legkülönb magyar szellemek bús magányát és annak szeretele nemzete iránt még nem vált olthatatlan tüzzé, mely csontjaiba rekesztve, emészt.

Pedig a mai napokban ilyen fájdalmas szeretet kell ahhoz, hogy életadó reménység fakadhasson bennünk a jövő iránt. Csak, ha szemtől-szembe láttuk a halált, fogunk elvetni magunktól minden könnyű

optimizmust, felületes önáltatást, véletlenben való bizakodást, kézlegyintő megnyugvást a magunktól jövő külső megoldásokban. A lét és nemlét örvénye felett fordul egyedül a szemünk önmagunkba, hogy saját adottságunkban, a magunk lelkében, jellemében, génuszában rejlő isteni ajándékban találjuk meg bizakodásunkat.

És ezért, ebben a visszahajlásban, a másik érzésünk ezekben a sötét napokban mégis vigasztaló, felemelő.

A keserű tapasztalatok, az ész sívár meggondolásai mögött van és megragadható egy más valóság is, a lelki nemzet elpusztíthatatlan képe és örökkévaló értéke.

Az Európában hálaírált magyar nemzet csakis akkor felebezheti meg és nyerheti meg pörét a jövőre ítélszéke előtt, ha ő maga hű marad azokhoz az evangéliumi igazságokhoz, melyekhez Európa hűtlen lett és ő maga képviseli azokat mind a saját belső életének vezetésében, mind mindazokkal szemben

kifelé, akik létjogát kétségbe vonták, támadják és megsemmisítéssel fenyegetik.

Ez pedig azt jelenti, hogy ha a magyar nemzet mindenütt, ahol tagjai élnek, a tiszta evangélium mértéke alá állítja egyéni, családi, közösségi életét, intézményeit, kulturáját egyaránt: akkor olyan megdönthetetlen európai mértéket állíthat önmagában a világ elé, mely intőjel, lelkiismerethez szóló bizonyágtétel és végre megismert és tisztelt érték lesz a világ szemében is. Ezt a magasabb célú nemzetpolitikát kell képviselnie a magyarságnak, s épen mert ez nagyon nehéz és hősies feladat, minden erejét megfeszítve, nagy elszántsággal kell rálepnie az evangéliumi életuttra. Ez legyen kritikájának és építésének mértéke és akkor, amilyen mértékben komolyan veszi és teszi ezt, olyan mértékben élete, jövője is lesz. *A kicsi, a gyöngy, a szétszakgatott csak akkor remélhet, ha a legnagyobbat, a leghősiebbet, az egyedül egyesítőt, a naggyátévót van bátorsága vállalni.*

Szekfü Gyula: A NAGY MAGYAR UT

Minden külsőség és anyagiasság lebontásával elérkeztünk a nemzeti szellem kérdéséhez, ahhoz, hogy ennek légiés anyagában miképp valósítható meg az öntudat elmélyítése, a teljesebb, kiműveltebb, magyarabb magyarság.

A harmadik nemzedékből ittmaradt lelkiség bizonyára nem ez a keresett, teljesebb magyarság, hiszen az Arany—Deák—Gyulai-féle nemzeti klasszicizmusnak immár ki tudja hányadik, harmadik, negyedik epigon leszármazói képviselik, akikben a klasszikus hagyományok gyakran élettelen sémákká száradtak, formalizmusban elszíntek. Az a népiesség, melyet ezek az epigonok emlegetnek és alapítanak tekintélyes pódiumokon, régen felismert álnépiesség immár s az a nemzeti retorika, melyet előkelő helyekről szórnak szét az epigonok és az ő gyér fiataljaik makacs szorgalommal, régóta nem ér el többé a nemzet élő rétegeihez, erőtlenséggel széthull a levegőben.

Hogy ez a magyarabb magyarság a múlt korszakból mutatónak ittrekedt baloldali szellemiségben sem valósítható meg, szintén természetes. Ez a baloldali irodalom különben csodálatraméltó pontossággal ment végig az akadémizmus kiszáritó légkörén s azok, akik ma ott Ady-epigonként az Ady-problémát látják a nemzeti élet középpontjában, éppoly távol jutottak ideáljuktól és a mai élettől, akárcsak a klasszicizmus epigonjai Arany—Gyulaitól. Pedig ez utóbbiaknak három négy generáció kellett a kiszáradásra, amit a baloldal embereinek egy-két évtized alatt sikerült ugyanolyan teljes eredménnyel elérniök. Abban azonban mindkét epigonizmus egyezik, hogy önmagát tartja a magyar szellemiség védjegyzett képviselőjének s a magyar irodalom és tudomány illetékes művelőjének.

Az élet továbbhaladt mellettük s egyiknek háztája körül se tolong nagy, önzetlen és tehetséges ifjúság.

A magyarabb szellemiségnek mélyebben kell gyökereit lebocsátania azon erőkhöz, melyek egyrészt számlálhatatlan nemzedékek óta termelik ki a magyarságot, — a mindig önmagához hasonlót, mely a XI. században éppúgy magyar volt, mint a török háborúk korában s mint ma, a keserves békében, — s azon erőkhöz, melyek másrészt ebben az örök-mozdulatlan magyar lélekben örök változás mozgását tartják fenn, a magyar kultúra korszakait hívják elő.

Az erők egyik csoportját népnek, a másikat hagyománynak, történetnek nevezzük. Az egyik mai formájában tükrözteti a magyar lelket, az ősi, változatlan szellemiséget, — csak meg kell kérdeznünk — de nem mindenkinek válaszol: csak le kell vonni arcáról a ráaggatott rongyokat, bécsi, budapesti, cigányos, gentrys, hivatalos kendőket — de nem mindenkinek engedi meg arcáról levonni s vannak korok, melyek nemzedéke még álmában sem pillanthatja meg igazi szépségében és százados hatalmában.

Az erők másik csoportja a történet, persze nem a politikai történet évszámait és fondorlatait kutató, hanem az a szellem-történet, mely a nemzetiség termőtalaján végbemenő változásokat figyeli meg, mely a dolgok tűnő alakzatain észre tudja venni az örök nép vonásait, korok vezetőrétegeinek, embereinek, cselekedeteinek ez örök szellemtől függését meg tudja állapítani, de egyúttal az örök szellem gazdagodását, izmosodását is figyelemmel tudja kísérni.

Ez örök magyar szellemnek egy újabb, történeti izmosodását akarjuk létrehozni, amikor magyarabb magyarságot kívánunk.

Ennek az arcát még a jövő leple fedi s azt fellebbenteni halandó nem tudja. Egyes vonásait ott kell keresnünk, ahol legmélyebbre nyúl a nemzet élete s legtisztábban ér le a hagyomány ereihez. Az új arc vonásai az új magyar művészet és tudományosság munkájában tetszenek át, ezen keresztül szemlélhetők legkönnyebben...

... Nem akarjuk tulbecsülni a szellemi kezdeteket az egész közösség jövője szempontjából, erre a tömegek örökölt materiális, naturalista beállítottsága egyébként sem lehet biztató, s különben is tudjuk már, hogy az anyagi kultúra lényeges emelése híján semmiféle új szellemiség nem terjedhet el a szélesebb tömegekben. Irodalom, tudomány, művészet munkásai, a neobarokk közönyt szemlélve, méltán elkeseredhetnek a nemzeti jövőn, mely az ő elveiket és törekvéseiket mellőzve: egyenes vonalban, akadálytalanul halad tovább a formalizmus

felé s ezzel előkészíti előbb-utóbb valamely idegen szellem uralmát, a magyarság kulturális s valóságos rabszolgasorsát. A folytonos küzdelem kényszerűsége, értetlenség és támadások, melyeknek ez új, magyar szellemiség munkásai, művészek és tudósok, írók és festők, történészek és zenészek egyformán ki vannak téve, nem akadályozhat bennünket kötelességteljesítésünkben, hiszen jól tudjuk, hogy mi vagyunk a múlt és a jövő összekötői, munkánkon keresztül szívárog a XIX. századi klasszikus magyarság szelleme az új tömlőkbe, a jövő, magyarabb magyarsághoz, ahol először fog történeti megvalósításra találni, kilépve könyvek és irodalmiság szűk köreiből. A nemzeti kötelesség tudata mellett is csak nehéz, talán tulságosan súlyos munka volna az, mely előtt nemcsak a jelent, de a jövőt is sivár közöny köde üli meg. Ezt a tulságosan nagy munkasúlyt könnyíti meg annak tudata, hogy munkánkat az ifjuság tovább folytatja és szét fogja vinni az egész nemzettestben; hogy a közöny nem örök, hogy nép és hagyomány, magas- és mély-kultúra szintézise nem álom, hanem megvalósuló szükségesség, hogy a formalizmus uralmára eljön, már itt is van az új spiritualizmus nemzedéke, mely eltávolodva mozdulatlanlanság és forradalom egykép veszedelmes pólusaitól, nemcsak szóban és retorikában, de lélekben és alkotásban is visszatér Széchenyi István örök magyar programjához: reform és konzerválás, újítás és hagyomány szintéziséhez, a magyarabb magyarsághoz.

Talán nem illúzió, nem vétkes illúzió ez: hinni a jövőben és az ifjuságban. (Részlet a Három Nemzedék új kiadásából.)

H I T E L

Ma Széchenyi-dívat tartja uralma alatt a magyar földet. A mi számunkra azonban Széchenyi többet jelent. Saját korának kérdéseivel szembeni állásfoglalása minket, kik ugyanazon folyam: a magyar élet sodrában, az övéhez nagyon hasonló korban állunk, tanított, nevelt, kérdéseinket megvilágította. Széchenyi életünknek kiszakíthatatlan részévé lett és gondolkodásunk kiindulási pontjává.

„Okoskodásom megállapított tényezője az, hogy Magyarország nagy Parlag!”

Fájdalmasan és élesen látja meg Széchenyi, hogy a magyarság élete kopár, parlagi, a „halhatatlan lélek” itélőszéke előtt értéktelen, semmi. A nagy Parlag magyarázatát, e roppant súlyedés okait nem kívül keresi; belül, a nemzeti bűnökben találja meg. Széchenyi nemzeti önkritikája így saját helyzetünk öntudatos felismerésére is indít. Okoskodásunk „megállapított tényezője”, életünk naponként megerősödő, le nem tagadható tapasztalata az, hogy a magyar élet parlag, sőt annál több, gleccserszerűen lecsúszó, meglódult föld-darab. Népünk ereje, szaporasága, ősi erkölce, kulturánk értéke, ügyünk tisztasága, anyanyelvünk romlatlansága, mind letörtöt alap, a magyar élet gleccserében alágördülő vándorkő. S a mi számunkra, akik látjuk ezt a helyzetet, nem marad más, csak a reménytelenség s az önkínzó okkeresés. Nemzeti bűneinket és azok alapján egyetlen nagy nemzeti bűnünket, az Istentől való elszakadást soha nem ismertük fel olyan világosan, mint mai útvesztőnkben.

„Minden, ami fényhez, fűsthez, illathoz, homokhoz és sárhoz hasonlítható — gondolom, ki-ki érthet —, nemzeti alapnak nem különb, nem jobb s nem ígér nagyobb kifejlődést, mint mikor a fa levegőbe, mocsárba, vízbe, sziklára ültetettik. Tisztán fogjuk látni, hogy egyedül az erény, a keresztény vallás zavartalan forrásán megtisztult erkölcsi jó ma legegészségesebb és leghosszabb élet-időt ígérő alapja a nemzetnek.”

Széchenyi evangéliumi hite fáklja nekünk, mely a magyar élet reménytelenségében az egyetlen utat világítja meg. Semmilyen magyar út nem megoldás és

nem végleges felelet kínzó kérdéseinkre. Csak egyetlen út van, mely mint utolsó felelet jön a mi végleges reménytelenségünk, mindenről való lemondásunk után: az Isten evangéliumi kijelentésében adott személyes parancs és életigéret. Ezért van ma létjogosultsága és sorsdöntő szerepe a magyar életben minden „akció”-nak és minden „mozgalom”-nak, mivel mindegyik a maga módján, a maga egyházi közösségében erre az emberi bukás-sorozaton kívül eső transzcendentális gyökérre mutat, erre a végső alapra visz vissza minden kérdést, hogy megújulásunk így ne félmegoldás legyen, újabb bukás csirája, hanem a legmélyebb szálból kihajtó, hivatástudatában is új élet.

„A magyarságnak nincs csekélyebb hivatása, mint sehol még ki nem fejtett sajátosságait képviselni. Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait, mint ereklyét, megőrizni, szeplőtelen minéműségében kifejtetni, nemesíteni erényét s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kifejezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni.”

Európának ezen a részén történeti és faji tényezőktől meghatározott népünkben fel kell ébrednie a hivatás gondolatának. Az a forradalmi újság, hogy nem nagy népek, hatalmas kulturák által ide-oda dobált kis nép, lekötözött rabszolga vagyunk, kinek sorsa a véletlentől függ, hanem van életünknek célja, reánk van bízva sajátos, senki más által el nem végezhető feladatként egy nagy ügy szolgálata. A reménytelen és csödben élő nemzeti életünk legrettenetesebb hatása — a megvert, hátulkullogó kis népek rabszolgáöntudatának nálunk való kialakulása és továbbharapozódása volt. Az Isten hozzávaló üzenete ellentmond ennek. A lelki megújulásból fakadó új magyar élet felszabadulást jelent e megszégyenítő kötés alól. Népünk multja, reménytelen jelenünk és Isten üzenetében adott jövőnk alapján elénkrajzolódó nemzeti hivatásunk a magyar élet megújulását és egységét jelenti. A központi gondolat és cél nélkül darabokra hulló, egymással farkasszemet néző része új, élet-erős egysége csak ezáltal érhető el. Ezáltal érhető el, hogy a magyarságnak

egymástól földrajzilag, politikailag távol-eső részei közelkerüljenek egymáshoz lélekben. És így érhető el, hogy a magyarság különböző életmegnyilvánulásai, a művészettől a gazdasági tevékenységig, ne csak a maguk keretei között hassanak, hanem, hogy saját célkitűzéseik leg-hívebb szolgálata dacára, vagy éppen azért az egész magyarság közkincsévé tudják tenni eredményeiket. Hisszük, hogy a Széchenyi által követett „köz műveltség” ezt jelenti és ezt írja elénk.

A megelőző három tétel után „A szó szentsége” az utolsó, Széchenyitől vett tételünk. A szó szentsége, mert a szó mind írott, mind mondott formájában hitelt veszítette mindenki előtt. Mi éppen ezért tételeink közé akarjuk sorozni a „szó” hitelének feltámasztását. S ezen a ponton érezzük szükségét annak, hogy tételeink és lapprogramunk kapcsolata rámutassunk. A maga kérdéseivel tusakodó ifju-nemzedék tesz vallomást ezeken a lapokon arról, hogy a magakörül levő életet teljesen reménytelennek látja, ha önmagára, vagy körülé. A belső átalakulás, a nemzeti erény útja ad egyedül megoldást. Ennek az egyetlen megoldásnak hirdetői akarunk lenni. Nem elvontan és nem általánosságban, hanem a magyar élet egésze iránti felelősségtudattal. Kérlelhetetlen tiltakozás akar lenni lapunk minden belső értéktelenség-gel és gyávasággal és ugyanakkor minden külső támadással szemben. De a negativumoknál sokkal inkább megnyílik a szemünk minden alkotás, kezdeményezés, pozitívum felé, amely a magyar élet bármely területén áll előttünk. Mi a belülről megújuló magyarság szolgálatába akarunk állni, de ez az irodalom és művészet területén a legsajátosabb értelemben vett irodalmi és művészi célkitűzésnek való engedelmisséget jelent; tudományban az igazság legfüggetlenebb keresését; szociális sikon, politikában és gazdasági életben pedig ismét az életnek csak ott megvalósítható értékeinek keresését és szolgálatát. Ennek a programnak a szolgálatában kívánjuk a „szó” szentségét diadaira juttatni, aminek egyedüli záloga az élet és irás, szó és magatartás legmélyebben megfogott egységében van. Egész életet állítva az egész irás mögé, erkölcsi bátorságot a műveltség mögé, hisszük, hogy lapunk munkája a legmélyebb gyökérből kisarjadó új magyar életet fogja szolgálni.

Juhász István.

A munkások kint dolgoztak még a tarlón.

Hárman a gyűjtés után elmaradt gabonaszálakat gereblyélték. Vállukon átvett kötélrabbal és jobbkezü erejével húzták maguk után a nagy, széles fagereblyét és mikor megteltek a fogai, fölémelték, az összegyűlt gaz ottmaradt, a gereblye pedig bukdácsolva dőcögött utánuk.

Ketten högyöltek. Villáikkal összedté a kaparékot, a vontatók tetejére rakták és ráveregették.

A másik kettő kötözött. Szalmából csavart kötelet dobta a vontatókra, fesszre húzták és a végét befúrták jó könyéknyire a derekuk alá.

Tizenegy óra felé lekötötték az utolsó vontatót is. Vállukra szedték a gunyát, a szerszámokat és bebálgattak a tanyába.

A kútnál teleszívták magukat vízzel, némelyik meg is mosdott, hogy fáradt, lélektelenre csigázott, munkaláztól égő testét valahogy megnyugtassa tegye nyugalomba. Álldogáltak szótlanul és megvárták egymást. Volt olyan, akinek ott, egyhelyben álldogálva, leragadt a szeme és ott aludta volna át akár az egész éjszakát, De megszólalt a bandagazda:

— Feküdjünk le, embörök, mer minyár röggel lösz.

— Bizony, minyár itt a háromóra.

— Már a hód is magosan jár.

— Tögyük le magunkat hónapra, hát-ha akkor többre visszük.

— Na, én már még is, jóéccakát — mondta Imre és odébbállott.

— Jóéccakát, csipős balhát, csipje mög a... — felelt vissza valaki. Talán Antal bácsi, aki még akkor is tréfál majd talán, ha a temetőbe kísérik.

Elvászorogtak lassan, tompán visszhangzó kopogással, bebujtak a polyvásba és magukra huzták az ajtaját.

Egyedül Imre maradt az udvaron. Egy faágra akasztotta a kaszáját és mellétette a villát is. Az istálló végéhez poroszkált, ahol csörgő láncakon várták a kutyák. Eloldotta őket. Azok körülugrálták, friss örömmel vihogtak rá néhányszor s aztán, mivel nem szólt hozzájuk, nagy szökésekkel iramodtak el a bejárón a kazlak felé.

— Szöknek, most gyűtt föl a napjuk — nézett utánuk jódarabig és azt gondolta, hogy ha ő is kutya lehetne, úgy elvágtatna innét éppen, mint azok.

Ásításra eröltette száját a fáradtság és az álm. Összetörte ez a nap, de nagyon. Eppugy, mint a többi. Csakhogy a tetejébe még odalökte a sors most a lányt is. Biztos, hogy várja már. Talán ott benn a ketrecében a subára huzódva fekszik és róla álmodik. Vagy máshol bujt meg, de várja valahol. Találkoznak. Beszélni kell. Számot kell adni, hogy miért került egész nap. Igen, de mit mondjon neki? Bizonyisten, egy ép mondatot se tud majd kinyögni.

Röhögés böfönt föl belőle. Magát röhögte, hogy olyan fáradt dög most, olyan tehetetlen, hogy olyan marha volt, mikor találkat ígért neki, hogy milyen esztelen volt, mikor szóbaálít vele a reggel, hogy akkor tudott szólni s most nem tud, csak röhög, mint az állat. Sokáig görcsösen, könnyezve röhögött, pedig csordultig volt bánattal, keserűséggel az egész megfenneklett, összeroncsolt és széthulló élete ellen.

Valahogy lecsillapodott. Feküdni kéne. Talán a vackáig se megy, hanem itt helyben elnyulik a kövezeten. Azt a pár órát itt is kihuzza.

Mégis tán jobb lesz a vackon. Vállát elhuzta a gereblye, a belei fájtak a kacagástól és fejében ész helyett valami

zavaros levelet érzett kavarni.

Odavonszolta magát a ketrecéhez. Kinyitotta az ajtaját, betapogatott és mikor csak a subája szörét érezte ott, fölmosolyodott benne egy pillanatra a lélek.

Nem jött el a lány, nincsen semmi baj. Mostmár alhatik nyugodtan.

De amint félretette a subát, kezébe akadt egy puha valami.

Hát ez mi?

Kiemelte és rábámult.

A kispárna volt.

Hogy kerül ez ide?

A lány nem jöhetett és ezt hagyta itt maga helyett.

Még ez a jobbik eset.

De mégis...

Ha utána majd jön a pelenka... a pólya... a bölcső és a gyerek is...?

És meg is kell házasodni...?

És élni kell a semmiből...?

Eltemetni sorban a sok beteg, éhes és fázó gyereket...?

És Rozit, akit talán szeretne, de nem lehet...?

Szeretni... családot alkotni csak azért, hogy pár év múlva sirba tegye őket az élet...?

És így rá is a biztos halál vár...?

Akkor?

Akkor??

Akkor???

Összedté minden megmaradt erejét, meglóbálta a kispárnát és kidobta messze föl, magasra a csöndes fák közé...

Le se esett, hanem ottmaradt az egyik akácfa sűrű galyainak ölelésében. Fehéren függött a fekete-zöld levelek között, mint-ha valami gazdátlan, árva lélek pihent volna meg ott.

A legény erőtlenséggel hanyatlott a keményre feküdt, párnátlan vacokra, mint aki kitépte és kidobta életéből a multat, márt és jövőt is. Magarakaparta a subát és pár perc múlva aludt.

És talán álmodott is lányról, szerelemről, családról és boldogságról. Mindenről, amit nem adhat meg neki az élet, amit csak álmában láthat, de ott se sokáig, mert nyáron rövidre mérte a paraszток éjszakáját a nap.

Fönn az égről a telehold bámult egy ideig. De örök mosolygós gyermekarca most bánatossá szomorodott. Aztán egy fekete felhőrongyot huzott maga elé és úgy sietett tova a sokat taposott égi uton. Vissza se nézett többé. Nem akarta látni ezt a földet, a fákat, a tarlót, a búzatáblát, a kazlakat, az istállóban, a házakban vívódó keserves parasztiéletet, ezt az iszonyu helyet, ezt a mégis szép, de szomorú valóságot, amire idelent az emberek azt mondják, hogy: tanya.

Kárász József.

Ofélia

Guy-Charles Cros

A folyamon mi végigúszunk; ő csak átkelt rajta.
Szeme csukott, feje szegett; most jut a tulsó partra.

Elindult reggel s délnek előtte megérkezett.
Kárja be fáradt! nekem veri már az élő vizet.

Több baja, kinja nincs. Hol útnak indult, ott lebeg csónakként, kit megfojtanak a kusza nádkezek.

Ofélia! Ifjú Ofélia! Im, napsugár hajad
merül és elmerül a szürke és kék habok alatt.

Mi úszunk lefelé a folyón. Véget ért a te
útad. De voltál-e? Te voltodat nem csak álmodtuk-e?

Szabédi László fordítása.

KORTÁRS

Akit az élet sodra már vállára vett, az réveteg szemét ne vesse semmire, mert perc alatt él éveket, kábultan jár, mint részegek a világ dolgai előtt, nem lát napot, se csillagot, se fényt, se karcsutestű nőt.

Kezében véső, kapa, toll, az arcán nő a hosszú ránc, mint bái termet taposó arcát torzítja hosszú tánc, a szépség, mit te megkivánsz, a vágy, amelynek mágnesét érzed, fülében holt zene, értetlen, távoli beszéd.

Hidakat épít, autót vezet, nagyszárnyu gépre száll, a lelkén vaskéreg feszül, az arcán négynapos szakáll, mert elszakadt az ősi szál, mi mindent egy csomóba köt, a földön árva angyal ő, kit Isten keze ellökött.

Mint fa, mit gyári gép metél, nem érzi léte gyökerét, úgy szárad, mint a fű, amely alól eltűnt a nyári rét, nem látja: egyre közelebb a delta, mely felé komor hullámaival élete szánalmas roncsokat sodor.

I. Szemplér Ferenc.

(„Ember és táj” című verskötetéből.)

Körösfői fejfák.
Gy. Szabó Béla fametszete.

Metafizikus és szociológus

Az ember nemcsak gazdasági lény. Alapvető fizikai lényén túl van valami eredeti lelkesége, ami Eros-ban, művészetben, filozófiában és vallásban nyilvánul. Ez a lelkeség semmiképpen sem cikornyája vagy származéka a gazdasági egyéni és társadalmi viszonyoknak. A gazdasággal szemben lényegében és eredetében transzcendens létező, melyre csak igen kevésbé illenek azok a szabályok, melyek a gazdaságban nagyszzerűen beválnak. Az emberi lényt kettősség emészti, mert lényének egyik felével gazdasági és társadalmi, másik felével pedig misztikus és egyéni. Az emberi egyén azért nem kevésbé osztatlan egység s ő a valóságos létező. A gazdasági és társadalmi kétségtelenül alapépítmény s a misztikus és egyéni pedig felépítmény, de ez nem jelentheti azt, hogy komoly értékviták merülhessenek fel közöttük. A kettő egymástól függ és egymástól mégis tökéletesen független. Mert, hangsúlyozzuk, az ember misztikus és egyéni része lényegében eredeti és autonóm s ha valóban függ a gazdasági és társadalmi, ez a függés kölcsönös. Ha az ember egyéniségéhez fogalmi elemzéssel közeledünk, gazdaságivá és misztikussá bomlik, de ez még senkit sem jogosít fel arra, hogy az elvonás termékei közül valamelyiket szubstanciává emelje s a másikat alárendelje. Mind a gazdasági és társadalmi alépítmény, mind a misztikus és egyéni felépítmény ismerettanilag egyenrangú elvonások s az igazi létező nem ők, hanem a belső ellentétektől szakgatott egységes emberi egyén és egyének.

Szembevetendő, hogy a mindenkori adott gazdasági társadalmi és misztikus-egyéni viszonyok egymásnak mennyire kerékkötői. Az egyénben misztikus interferenciák zavarják a gazdasági törekvéseket. Máskor gazdasági célok és kötétségek interferálnak misztikus és egyéni ösztönökkel. A társadalomban alanyi misztiko-individualizmus hátráltatja a gazdasági és társadalmi törekvések hideg, tudományos összegezését. Tiszta gazdasági észelvekre építő társadalmak tagadják a lelki egyéniséget és kényszerzubbonyba kötik.

Az emberi dolgoknak ez a szomorú zürzavara alapvető félreértéseket leplez.

A gazdasági és társadalmi viszonyok, ha a betolakodott transzcendens elemeket onnan kizárjuk és saját sikjaikra utaljuk, a leghidegebb tudományos elvek szerint bonyolíthatók és rendszerezhetők. A technika és a tudomány a társadalmi és gazdaságot tökéletesen kimerítheti és rendszerezheti, ami nem is egyéb, mint az emberi gazdasági törekvések sajátos végkifejlődése: az e kategóriába tartozó cselekvések egytől-egyig reális és célirányos jellegűek, közös reálcélok felé irányulnak s így szigorúan tárgyilagos rendszerbe foglalhatók.

A mindenkori gazdasági és társadalmi viszonyokat, mihelyt azok bizonyos rendezettségre tettek szert, egyszerre előntötte a transzcendens flóra. Hiába, a genesis ideálisan türelmetlen s az ember lény képességeiben sokkal egységesebb és nagyszerűbb valami, semhogy monista fegyelmet vehessen magára és a transzcendens ösztönöket raktáron tartsa addig, amíg a gazdasági viszonyok a maguk tökéletes kikristályosodását el nem érik. A természet nem ismer politikai szempontokat.

A paleolit ember, akinek gazdasági viszonyai kizárólag az éhség és a félelem között mozgáltak, nem transzcendens ember, mert gazdasági és társadalmi viszonyai annyira rendezetlenek, annyira elsődleges a tiszta megélhetési gond,

hogy a transzcendens megnyilatkozásra betűszerint nincs idő és fizikai lehetőség.

A neolit ember, aki már megtelepült és kezdetleges állattenyésztést meg földmívelést űz s így bizonyos gazdasági és társadalmi rendezettséget élvez, — már ugyancsak misztikus és egyéni lény; vallás, művészet, mágia dzsungele verte fel.

A gazdasági kifejeződés foka határokat szab a transzcendens megnyilatkozások mélység-, tisztaság- és finomság-fokának. A misztikus-egyéni flóra hajszálgyökereket ereszt az adott gazdasági-társadalmi viszonyokba és azokat mintegy megköti. Előáll a helyzet, hogy a gazdasági és társadalmi viszonyok észszerűtlen volta, illetve azok fejletlensége (ha a fejletlenséget a technika és az exakt tudományok által felállított határhoz mérjük), az emberiség transzcendens ösztönét taposómalomban tartja. A formaváltságon szünetel és elpohosodott transzcendenciák viszont nagy kenetesen szentesítik a gazdasági-társadalmi status-quot. Szellemi érelmeszesedésben szen-

vedő korunkban, akiben hajszállal eleve-nebb gondolat áramlik, nyomban monista szenvedéllyel választ szociológia és metafizika között. A metafizikus alárendeli a gazdasági-társadalmi a misztikának, a szociológus megtagad minden transzcendens és amit le nem tagadhat, azt az alépítmény elhanyagolható cikornyájának, vagy legfeljebb ancilla Politicæ-nak tartja.

Szomorú az az intellektuális szűkkeblőség, amivel az egységes emberből ki akarják operálni vagy isteni reményeit vagy emberi tárgyilagosságát. Minél tárgyilagosabb rendszerbe foglaljuk azt, ami az emberiség gazdasági-társadalmi részéhez tartozik, annál határtalanabb lesz az ember transzcendens szabadsága. Mert a tökéletességig objektívizált és tudományos rendszerbe foglalt gazdasági és társadalmi törekvések a maguk mozdulatlanságában és automatizmusában olyan isteni és emberi szabadságot bocsáthatnak szárnyra, amit sem a dialektika, sem a misztikus közgazdaságtan nem is sejtene.

Szenczei László.

A husz és huszonöt év közötti nemzedék nem titánkodni akar itt: inkább szükségérzetből, mint önbizalomból született a HITEK mozgalma: keresi a lelki elmélyülést, a kritikai önismeretet s európai helyünkön és korunkban a tájékozódást. Ezért nem nézőközönséget kíván egy kész színjátékhoz, hanem munkatársakat a készülő műhöz: nem csak előfizetőket, hanem elsősorban olvasókat és együttműködőket.

Stefan George és a költő erkölcsisége

Nemrég a közvélemény még ellentmondást látott abban, ha a költőtől etoszt, erkölcsi akaratot és szigorú fegyelmet követeltek az alkotás alapfeltételeként. Az volt ilyenkor az ellenvetés, hogy ez a követelés megcsönkítja a szellemi szabadságot s az esztétikába művészetén-kívüli posztulátumokat kever. Ezeknek a követelményeknek, bár a valóságban a közösség keretein belüli gyakorlati magatartás irányvonalai, a művészethez kevés vagy semmi köze nincs. A költő szabad volt, mint a madár. Szenvedélyes vérmérséklete olyan erős és különleges élményeket követelt, melyek az átlag-embernél eltévelyedésnek számítanak. Minthogy az élet végtelen, mindent magábafooglaló és problémákkal teljes, a költői tevékenységnek minden út meg volt engedve, a teremtő művész személyes vérmérséklete olyan vitathatatlan természeti törvény lévén, melyet bármiféle kényszer meghamisítana vagy megölne.

A művészetnek és a mindennapi életnek ez a különválasztása minden erkölcsi értéket és vallásos kötétséget megingatott s alávetett az értelem minden szentséget profán kíváncsisággal tapogató elemzésének. Ez ellen az általános bomlás ellen mozgósította hosszú éveken át minden rendelkezésére álló erejét a tavaly elhunyt nagy német költő, Stefan George. Az értékek általános viszonylagosságával megköti törvényt, változtathatatlan értékrendszer szegszett szembe. Erkölcsi és faji gyökerű életmegújulást hirdetett.

Az élet alapvető megújulásával a költő feladatáról alkotott eddigi fogalom is megváltozott. Stefan George-nak a költészet méltósága és felelőssége iránti érzéke egész életében, magatartásában és stílusában megnyilvánult. Már amíg élt, mithikus alak volt népe szemében: a költő, mint próféta és bárd, isteni igazságok és örök törvények közvetítője. A költő alakja és feladata, ahogy George előttünk megélt, körülbelül a következő fogalmakba öltözik:

A költőt természetes adottsága kiemeli a környezetéből és különleges rangot biztosít neki. Ez az adottság azonban olyan ajándék, amely teher is egyúttal s áldozatot és önfegyelmet követel. „Tövises süllő” válik a fön a koszorú, ha elhervad. A költés adományával drága örökségként, lelkiismeretesen kell élni; aki nem gyarapítja s kötelességéről megelégedve, eltékozolja, felkenetésétől megfosztatik, elveszti az örökséget. Minden tulajdon magában hordja kötelezettségeit.

Dallamosság és formaérzék együtt születnek a költővel. Ezt az örökölt szubstanciát állandó életfegyelmessé kell tisztán megtartani és gazdagítani. Egyedül az állandó lemondás és a mű megszakítatlan szolgálata teremthet a költői adottság részeséből költőt. A művészi teremtés az egész élet átfordítását, átgurását és kialakítását jelenti. Élet és költői alkotás ugyanannak a szubstanciának kilendülései, melyek egymást nem kizárják vagy felváltják, hanem kölcsönösen feltételezik.

Ha a hivatás és a feladat a költőben egyszer tudatossá vált, akkor egész életét ennek a célnak az irányába állítja be s minden zavaró személyes kívánságot és muló hajlamot ennek a feladatnak, magasabb énjének áldoz fel; magasabb közösségnek, egyénekfeletti magasabb törvényszerűség szellemének, szebb, tisztább jövődönnek ajánlja föl magát. Hogy ezeket a törvényeket kiválasztott közvetítőként tisztán és együgyitlenül megismerhesse és alakíthassa, szükséges, hogy a költő saját életét is megtartóztassa az alacsony szenvedélyektől és kívánságoktól, alárendelje a jövődö neme-sebb emberképének s népe fejlődésének és felvirágzásának.

Wolf von Aichelburg.

Határnemzedék: erdélyi magyar húszévesek

Ez az írás, mely az erdélyi magyar húszévesek vonzó és távlatokat nyitó nemzedéknevét teszi élre, nem tesz mást, minthogy a lelkiismeretvizsgálat és nemzedékszemle alapján egybefoglalja mindazokat az eredőket, körülményeket és következtetéseket, amelyek külön egyéniségként határozzák meg Erdély magyar húszéveseit. S már itt a bevezetőben leszögezzük, hogy az önismeret és az őszinteség arra köteleznek, hogy kerítés nélkül utasítsuk el magunktól a csodavárók illúzióját. Mert mi tudjuk, mi, akik szervezetünkben a háborus gyermekkor bacillusait hordozzuk, mi, akik tudásunkban és neveletésünkben az évről-évre változó, szertelen iskolai tanrendek hiányairól tanuskodunk, mi, akiknek főiskolás élete épp a gazdasági válság mélypontjára esett, mi tudjuk, hogy mit ad és mit adhat Erdélynek a húszéves nemzedék.

Szemponjtaink világosak s ama központi gondolat körül jegecesednek ki, hogy a változásra ítélt s meg is változott erdélyi magyar körülmények első nemzedéke vagyunk.

Az önértékében kishitű nemzedék

Mindenekelőtt nemzedékünk nemzetiségi öntudatát elemezzük. Megállapításunk: a húszéves erdélyi magyarban az egyetemes magyarság tudata elhalványult. Természetes folyamat eredményeként fogjuk fel ezt. Negatív és pozitív eredőit világosan látjuk.

1. E nemzedék a középeurópai magyarság közjogi egységében, a magyar államban, nem élt tudatos életet s ebből kifolyólag sohasem volt élménye az önmagában feltétlenül bízó, sokban imperiális magyarság.

2. E nemzedék nemzetiségi környezete öntudatraébredése óta a legyengült, függő helyzetben levő, „kisebbségben” maradt erdélyi magyarság s így élménye is csak részmagyarságra, ijedten kapkodó, bizonytalan jog- és kulturküzdelemben önmagát emésztő nemzetrészre korlátozódott.

Az egyetemes magyarság szemlélete így természetesen szűkült és halványult. A magabizó középeurópai magyar gyermeke az új környezetben maga is gyengévé, ijedtté lett. Ki hibáztatható ezért? Az apák életének anyagi bizonytalansága, a magyarság mellőztetése, az iskola megváltozott szelleme s színvonal-süllyedése hozta magával az akkor kora gyermekiségében s nyíló ifjúságában szemlélődő új nemzedék lelkialkatának ily megváltozását. A magabizás helyett a csökkentértékűség tudata lett e nemzedék jellemző vonása. S lehetne-e más, amikor az iskolában anyanyelve nem fontos, népe multjáról keveset hall, a magyar szellemiség — főleg az irodalomban — nem lesz feltétlen élményévé. A magyar szellemi élet ismerete másodsorba kerül, a tudás és az ismeretanyag jóformán csak a román tárgyaknál fontos. De sem itt, sem ott nem lesz átélte valóság a kultúrából. Bekövetkezik a műveltségben a mindig veszedelmes felületesség. Idegenhangzású mondatokba gyömöszölt silány magyar szavak, élménynélküli történet- és irodalomszemlélet, magyar vonatkozásban — kevés kivétellel — teljes műveletlenség — a legkinzóbb jelenségei ennek a műveltségbeli felületességnek.

A népi szemlélet pozitívuma

A húszévesek nemzedéke azonban nemcsak negatívum. A nemzedék népi szemléletből táplálkozó új szociális élményvilága — mely kialakulásában a harmincas évek szociális feszültségére s az utóbbi esztendőkhöz megindított erdélyi népnevelési mozgalmakra vezethető vissza — határozottan pozitív jellegű. A félrevezetett, vagy egyáltalán nem vezetett, a gazdasági összeomlás és a kulturanélküliség fenyegette erdélyi magyar nép — e szemlélet középpontja:

1. Látják a széthullott nemzet vízióján túl az erdélyi magyarság különváló népi egységét, melynek sajátos belső szükségletei és erőforrásai vannak: hitélet s az egyházak; műveltség s a felekezeti oktatás; mezőgazdaság, ipar, kereskedelem s a szövetkezeti mozgalom.

2. De látják azt is, hogy a népi egység feltétele az egységes irányulás, a szükségletek és erőforrások egységes összhangja, a vezetés tervszerűsége; tehát a vezetők, a népvezetők kérdésén áll vagy bukik a népesség megtartása és továbbfejlesztése.

Világos gondolatmenet ez s természetes, hogy a zúgó szociális jelszavak túlfűtöttségében a húszéves nemzedék önként csatlakozott a népvezetés gondolatához. Hiszen a jelszavas „falumunka” érzelmi alapokra ráépített népi szemléletén nevelkedett s a harmincas évek világnézeti harcaiban abban is öntudatosult, hogy saját élete elhelyezkedési lehetőségeinél fogva feltétlenül a népközösséghez kapcsolódni. Eggyel azonban nem számolt, hogy a népvezetés a műveltek, a tanultak, a rákészsültek hivatása.

Jelszó: több műveltséget!

A mai húszévesek annyi törést szenvedett életében ez a műveletlenségre való rádöbbenés jelenti a legnagyobb törést. A beismerés: hogy a nemzedék csökkentértékűségének érzése a műveltségbeli felületességéből fakad s pozitív jellegű népi szemlélete is a kiművelt emberfők hiányán szenved hajótörést — roppant erővel rombolta le a „falumunka”, a világnézeti mozgalmak s a népvezetési jelszavak minden illúzióját. S 1934-ben, amikor a nemzedék jelentkezik, pörén áll a probléma: a húszéves nemzedék vagy tanul és színvonalra törekszik a műveltségben, vagy önjelének hiánya folytán kiesik a magyar nemzedék-történelem vonalából.

S ha most idézzük azokat a főiskolási mozgalmakat, melyek ezévből az önképzést és a lelki elmélyülést írták zászlójukra, akkor megnyugvással szögezhetjük le, hogy a húszéves nemzedék műveletlenségét megállapító kritikai állásponttal szemben a nemzedék felelősei cselekedetekben is meg tudták fogalmazni a választ. A kritikai megállapítások a következők: az erdélyi húszéveseknek irodalomszemlélete nincs, irodalmi tudásuk néhány irodalomtörténeti fejezetcímre, néhány sokat emlegetett magyar könyvre korlátozódik, a magyar történelmi multat nem ismerik, a magyar szellemi élettel közösségük nincs. A válasz ezzel szemben: a főiskolási egyletek önképző mozgalma, az irodalmi és történelmi szemináriumok — s a jelszó: több műveltséget!

A kulturmagyarság hitvallása

Az önérték csökkenésének s a műveltségbeli hiányoknak felismerése s ezeknek a nemzedék életcéljaival, elsősorban a népvezetés gondolatával való összeütközése, a húszéveseknek a kulturmagyarság hitvallásában kifejeződő pozitív gondolkörét termeli ki. Álláspont: a magyar népi egység elsősorban kulturfogalom. Tehát a széthullott nemzet kulturerőit kell összefogni, az erdélyi magyarság belső műveltségi tényezőit kell összhangzásba hozni az egyetemes magyar kultúrával, le kell rombolni a Szekfü emlegette kulturhatárokat. Középeurópában csak egy magyar kultúra létezik, ha országhatárokkal elválasztott magyar népcsoportok is művelik. A húszéves nemzedék negativumai és pozitív céljai így a kulturmagyarság nagy szintézisében kapcsolódnak össze. S ebben jelent határnemzedéket is. A megelőző nemzedékekkel semmi kapcsolata, a Szekfü nevezte „neobarokk” ismeretlen fogalom életében: az úr és a tekintély fogalma el-esettségében soha nem képeztek hatóerőt. A népvezetés gondolata viszont új helyzett szemléletet jelent, a kulturmagyarság hitvallása pedig teljesen megkülönbözteti az előző nemzedékektől. A nemzedékek vonulatában határt jelent. Erdély maradék liberális hagyományai is megszűnnek benne.

Szubjektív, belső reform

A kulturmagyarság, Széchenyi nemzetiségi hitvallása, három irányban jelent hatóerőt az önállóságra törő húszéves nemzedék felfogásában:

a spirituális, lelki elmélyülés,

az erkölcsi állásponttá magasztosuló hivatástudat,

az egyérekre ráépülő társadalmi reform szempontjából.

Egyáltalán a kulturmagyar húszévest nem részletkérdések, hanem egész életproblémák izgatják. A reformkövetelés is inkább a szubjektív, belső reform vonalában áll, mint a külsőségek hajhászásában.

... Nagy az út idáig. Háborus gyermekkor, a szellemben megváltozó, színvonalában süllyedő iskola, a műveltségi kérdést háttérbe szorító gazdasági válság, a világnézeti harcok, a népvezetés gondolata, a műveletlenségre, belső silányságra való rádöbbenés, a kulturmagyarság hitvallásából fakadó kulturmozgalmak, irodalmi és történelmi tanulmányok, önkritika.

Ma még az önkritika kitermelte új fordulat eredményei beláthatatlanok. A nemzedék tömegeiben nem tulságosan értékes. Érdeklődése is letört, semleges, nehezen ébredő. De mégis valljuk Szekfüvel, hogy „nem illúzió, nem vétke illúzió: hinni az ifjúságban”.

Venczel József.

A HITEL-t a húszévesek nemzedékének műveltség- és élménybeli hiányérzete hozta létre, de azért nemcsak a számokkal jelölhető évtárhoz, hanem korkülönbség nélkül a közös munkára vállalkozók lelki nemzedékéhez szól s nem egy szűk kör közölnye, hanem egy nemzedék akaratának a kerete szeretne lenni.

Leszámolás

Az Erdélyi Múzeum Egyesület 1934–1935. évre tervbe vett népszerűsítő tudományos előadássorozatának első előadásán elhangzott bevezető szavak megkapóan vázolták az erdélyi magyar tudományosság jelenlegi helyzetét:

„Az erdélyi magyar tudományosság többé nem fáklya, melyet magasan tartunk. Ma az erdélyi magyar tudományosságot apró, hegyek ormán földbeásott kis pásztortüzek jelképezik.”

Szomorú, de igaz kép. Az erdélyi magyar tudományosság őszinte helyzetjelentése. És ez a kép még megdöbbentőbbé válik, ha erdélyi tudományosságunk tíz év előtti helyzetére gondolunk. Szinte jobb elhallgatni az esetleges összehasonlítás eredményét. Mert mintha nem tíz esztendő távolságába, hanem csak a tegnapi tekintenénk vissza. Mégis, ha tudományosságunk jelenlegi helyzetével komolyan le akarunk számolni, akkor kénytelenek vagyunk a pusztaságtól elindulni. A valóság pedig ez: az erdélyi magyar tudományosság életében az eltelt tíz év nem jelent haladást, ezelőtt tíz évvel is csak „földbeásott pásztortüzek” égtek, akárcsak ma.

Tegyük fel azt a már régóta meg nem kockáztatott kérdést: *mi az oka erdélyi magyar tudományosságunk mozdulatlan-ságának, haladásra való képtelenségének, egyszóval lételetlenségének?*

Felelet:

1. Az a megrázkódítás, mely tudományos életünket a világháború előtti budapesti központu magyar tudományos életből való kiszakításakor érte.

2. Az a közösségünknek gyökeres helyzetváltozása által létrejött külső és belső válság, mely bénítóan hatott — többek között — azokra a tényezőkre, melyeknek módjában állott volna az erdélyi magyar tudományosság életképes központjának megteremtése és erdélyi magyar tudományosságunknak az új helyzet által adott sajátos egyéni, erdélyi magyarkisebbségi, magyarnemzeti és általános (romániai, közép-európai, európai) vonatkozású tudományos feladatainak megállapítása és rendszerbe foglalása.

3. A multtal és önmagunkkal szemben kötelező, de tagadhatatlanul végzetes ragaszkodás, mellyel tudományosságunk magát teljesen egy bizonyos erdélyi magyar tudományos intézményhez, az Erdélyi Múzeum Egyesülethez kötötte s ennek a többségi részéről való kérdésessé tétele megbénította és ma is megbénítja tudományosságunkat.

4. Az a gazdasági válság következtében elhatalmasodott kenyérgond, mely az erdélyi magyar tudóst megakadályozza abban, hogy teljesen tudományos érdeklődésének, munkásságának szentelje magát. A kenyérgondot méginkább növeli: az anyagi pártfogolásra is hivatott tudomány központnak, az erdélyi magyar könyvnyomtatásnak, az erdélyi magyar tudományos sajtótermékek piacra juttatásának és az erdélyi magyar értelmiség tudomány iránt érdeklődő tagjainak, tehát az erdélyi magyar tudományos élet e négy nélkülözhetetlen tényezője megszervezésének hiánya.

5. Legutolsó és legnyomósabb okként pedig tudományosságunk egyoldalú élet-szemléletét hozhatjuk fel. Belenyugodott kisebbségi életünk egységes síkjának kis körökre való tagolásába. Szabad kezét adott kisebbségi közösségünk felekezeti, államjogi, külső-belső gazdasági, szépirodalmi, napi és időszaki sajtóbeli stb. tevékenységének, melyek egymás mellett függetlenül álló mezőket jelentenek s amelyek többé-kevésbé az erdélyi magyar kisebbség érdekeit és szükségait tartják szem előtt.

Íme öt olyan ténynek a megállapítása, melyek erdélyi magyar tudományosságunk megbénulását, lételetlenségét idézték elő. E megállapítások csupán figyelmeztetések akarnak lenni arra nézve, hogy a „pásztortüzeknek” kötelességük hatalmas, életet megvilágító, a feladatok körvonalait megrajzoló, magát az életet jelentő lánggá egyesülni. Erdélyi magyar

tudományosságunknak fel kell emelkednie erdélyi kisebbségi életünk megismerésének arra a legmagasabb pontjára, ahol a megismerés többé nem pusztaságszerű, hanem Elhívás, Parancs.

A szétszórta erőket egyesíteni kell. Kisebbségi életünk elsőkélyesedett erecskéit, patakocskáit mederbe kell gyűjteni.

Az új élet megteremtésének feladatát egységesül az erdélyi magyar tudományosság oldhatja meg és kell hogy megoldja. A tudománynak áll módjában, hogy a megismerésnek arra a pontjára jusson el, ahol az életet mint egészet, mégpedig mint élő egészet lehet megismerni és megismerésének alapján azokat a tényezőket, melyek magukat ezen egységes és szétválaszthatatlan élet részeinek képzelik, ráébredse arra a legmagasabb igazságra, hogy ők csak hordozói, szolgálói annak az egységes, lényegében nem elemezhető és fel nem aprózható egésznek, melynek általánosságban véve élet, sajátos helyzetükből kiindulva, erdélyi magyar kisebbségi élet a neve.

Életünk egész, egységes voltának ezen legmagasabb megismeréséből pedig szük-

szerűen következik, hogy tudományosságunk, anélkül, hogy saját lényegét, egyetlen feladatát megtagadná, erdélyi magyar kisebbségi életünknek többé *nem egyik*, hanem bátor, az erdélyi élet *központi irányító tényezője* lesz.

E megállapítások több akarnak lenni, mint merő vád: figyelmeztetés és egyetlen határozott irányba való mutató azok számára, akik csak földbeásott elszórt pásztortüzek lesznek, ha nem, igyekeznek megszabadulni attól a részleges élet- és feladat-szemlélettől, mely az életnek, a maga egész, egységes voltában való megismerését megghusítja.

Új helyzetünk új tudományos szemléletet követel tőlünk. Ez: a részleteken túli egész megismerése. Ez az egész: erdélyi magyar kisebbségi életünk a szétszórta erők kétségbeejtő képével, de az erők sodró folyamát egyesülésének lehetőségével. Ha az erdélyi magyar tudományosság eljut erre a végző megismerésre, akkor megtalálta jelenlegi válságának egyetlen lehetséges és végleges megoldását: az élettel való kapcsolatot.

Ifj. Nagy Géza.

Talán inkább magyart?

Emlékeztet, hogy a múlt évben az Erdélyi Fiatalok a magyar felekezeti tanügyi szakértői, több író és a kezdeményező tanárjelöltek bevonásával megbeszéléseket tartott a középiskolai magyar-tanítás már annyira égető megújítása ügyében. Erről a tervről ír most egyik kezdeményező:

Egyik egyházunk nemrég a latin nyelv fokozottabb tanításáért mozgolódott. Szám-talan okot hozott fel, — de ez az igyekezet még okok hátán is érthetetlen maradt. Pedig szél fuvatlan nem indul — s nekünk egy a kérdésünk: hogyan érezhetik a latint időszerűnek? Miért a latint? Miért nem a magyart?

Ez bizony csúfság megtépett magyarságunkon. A kor megnevezése. Kinek kellene jobban ismernie a jövőt, mint annak, aki a jövő számára nevel? A jövő felnőttjének fel kellene nőnie a koráig — vagy még magasabbra. Korunk meg igaz magyarságáért kiáltoz (akárcsak a latinkérő-írás szavai). Mert: mikor egy nép országot veszít, elveszti vele nemzeti külsőségeit. Nincs más vagyona, csak belső birtoka. Ez után kell most néznünk s nézhettünk volna már jórégén.

Megmarad belsőségünk: a műveltség. Ezzel állunk vagy ezzel pusztulunk. A magyar miniszter idegen lélekkel is magyar. Mi már nem, mert a kor, a mi korunk nem engedi. A magyar műveltség egyetlen összekötőnk és megtartónk, ha miénknek, birtokunknak érezzük s ha természetes nekünk, mint a hálnak a víz. Ez már nem a kultúra ismerete, hanem sokkal több annál: a műveltség szeretete. S ha az: mi lendíthetne jobban előre, mi köthetne jobban össze, mi ócsudatna inkább mimagunkra, ha nem a közös szeretet?

De ez a műveltség nem az iskola s a társaság műveltsége: nem csupán irodalom. Az irodalom nem maga a műveltség, hanem annak csak éppen legérthetőbb része. Szót éppen ezért pazaroltak rá, meg azért, mert ennek volt külsőséges vonása s külsősége: az irodalomtörténet. Ami nem éppen dicsérhető, mert az irodalom nem történet, időre nem is mérhető. Minden, ami benne van, nem történet, nem történelmi, hanem: van. Ilyenformán Balassa nem öregebb Adynál s Ady nem ifjabb Aranyal. Elmaradhat nyugodtan a sok ásitós életrajz — s elmaradhat maga az irodalomtörténet.

A pótlék helyébe a való, élő művészet kerül: az irodalom, melynek célja ugyan a szépség, de eszköze az élet. Az emberi szellem. Ezért lenne a mi időnk magyar iskolájában fő-fő a szellemtörténet. Ebbe belefér az egész magyar műveltség: a művészet, a történelem, gazdaságtörténet, esztétika, néprajz, nyelv, stb. Ősdi tárgyak, stílus-tika, poétika helyébe az élő irodalmat tennők, nyelvtan helyett nyelvet tanítanánk. Szóval: magyart, hungarológiát.

Azon igyekeztünk egynehányan, hogy a vergődő középiskolák magyar tanításba lelket verjünk ezekkel a tervekkel. Ez a kijelentés így nagyhangnak tetszik; de: kiemelttem az igyekvést. Mert csak igyekvésnél maradt. Igyekezni pedig igen nagyra és szépre is lehet nagyképszerűség nélkül. Persze csakis keserűséggel.

Ellenkezők támadtak, akik azt sem tudták, mit tegyenek a megnagyobbodott anyaggal. Pedig ilyesmi nem is létezik. Az egész inkább megrövidülne, mert immár nem az anyag a fontos, hanem a szellem. Kimarad a sok-sok adat. Nincs szükség az „unalmas” írókra. Mert az unalmas író néha-néha értéktelen, de minden esetben időszerűtlen. Ha nem tud hozzám szólni, minek szólaltassam meg? Azt is mondták, hogy új a terv. Amolyan kenyértörés-fele a két nemzedék között. Az ifjuság nem tiszteli a tisztes multat. Íme: erőnek erejével ujat akar. Pedig: mi tiszteljük az őseket, ha értékesek — s az utódokat, ha méltók a tisztelt ősekre. Tisztelünk mindent, ami jó, akár új, akár régi.

Gondolatunk valóban új. De korszerű. A világ is ujultan-ujul és fordult világban mozdulatlan emberek világát állítanának. Elvetnének valamit azért, mert új. (Pedig ha utána bogarásznánk talán mi is akadnánk egy-egy tisztelt ősapára). Nem találják helyüket a mi alapgondolatunkon.

Mi a szellemi helyezzük az anyagi helyébe, a mennyi helyébe a milyent, a belső műveltséget a mutatós máz helyébe. Azt várjuk, hogy a kor emberének ne adattudása legyen értéke, ne tisztelje a műveltséget, hanem szerelme legyen.

Akik elhallgatnak, a másikat tisztelik.

Vigh Károly.

A mai lengyel irodalom

Ha az olvasót megkérdezné valaki a lengyel irodalom nagyjai felől, bizonyára olyan feleletet adna, mint az egyszeri bíró, akitől a falu nagyjai felől érdeklődve, ezt a választ kapták: „Hát bizony azok mind meghaltak”. — Körülbelül így vagyunk a lengyel irodalommal is, ha a modernekről nem beszélünk. Valóban Sienkiewicz és Reymont, a két Nobel-díjas lengyel, eltűnt. Nem él Zeromsky, a regényíró és Prybyszewszky, Strindberg lengyel barátja sem. Követők korántsem érték el azt az európai sikert, amit más nemzetek írói könnyen vallanak sajátjuknak. Pedig erre igen nagyon törekszik a hivatalos lengyel irodalmi propaganda. A mai lengyel írók kevésbé ismeretesek, mint halott nagy elődeik. Egyedül Osszendorfski nevét sikerült a legszélesebb körben elterjeszteni. Kevés a fordítás. Sajnálatos tény, mert a mai lengyel irodalom valóban nagy értékeket rejtget különös zengésű nyelvén.

Lira

A költészetről beszélve Lengyelországban a leghelyénvalóbb a megállapítás, hogy az a kiváltságosak műfaja. Az irodalmi elité. Még akkor is, ha ez a költészet proletár-lira. A varsói utca nem ismeri Staffnak, Tuwimnak, Zagadlowicznek, Illakowicznek, Pawlikowskának, a ma lengyel költőinek a nevét. Pedig megérdemelnék. *Juljan Tuwim* a múlt évben egyszerre két kötetet adott ki. (A bohémek Bibliája. — Versvásár.) A negyvenesek forradalmi költője. Hagyományromboló. Sok van benne Cocteauból, Marinettiből. Kegyetlen humanitárius, akiben a cinizmus ellágyul a világ nyomorának láttára, de ugyanakkor gyűlölettel tekint az uralkodóosztály csillogása felé. Szimbólumok, formai tökéletesség és apokaliptikus rémület jelzik. Szociális felfogása és lelkesége a pantheizmus felé sodorja. Parnassien törekvései ellenére azonban Tuwim nem vallásos költő. Inkább sátáninak mondható. Sokszor mámoros a kegyetlenségtől s elhivatottságában viharosan öntudatos. Nagy költő.

Vele szemben áll a nagylelkűek és kisemberek, az esetek és egyszerűek keresztény éneke, a legszebb nyelven író költő: *Kazimierza Illakowicz*. „Hősi énekei” az erény, az erőlelkűség, az önfeláldozás dalai. Dalok ezek, mert Illakowicz nyelvezete csupa muzsika. Kettős hagyomány szülte, a Mickiewicz fajtájából való: népies és romantikus. Az örök lengyel lélek kifejezője: mindig szelíd és egyben hősi, érzékeny és erőshitű, jólelkű és egy igaz érzést ismer: a bánatot.

A lengyel lira egy másik neves képviselője: *Emil Zagadlowicz*. A lengyel Rilke. Isten s a derék és szelíd emberek költője. Termékeny és változatos munkásságának eredményeként igaz költői lelket ismer meg benne, sajnos, egyelőre csak a lengyel olvasó. (Kötetei: Rejtett hangok, Fény és árnyék, A hatyru halála.)

Az igazi szláv lélek nyilatkozik meg *Jaroslav Iwaszkiewicz* és *K. Wierzonszky* verseiben. Ugyancsak e két utóbbinál vehető észre még ma is a francia Parnasse erős európai hatása. Tisztán romantikusok: *Brakowsky* és *Jerzy Braun*.

Próza

A regényről beszélve, első helyen kell megállapítanunk azt, hogy itt nincs meg az éles elhatároltság a tömegek és az író között, mint ahogy azt a líráról beszélve mondtuk. Az elbeszélőirodalom a lengyel nép legszélesebb rétegeiben olvasóra talál. *Marja Dabrowska*, a lengyelek Tormay Cécileje, hatalmas olvasótáborat vallhat magáénak. (Regénye: Nappalok és Éjszakák.) Költő krónikása a múlt század eseményeinek. Van benne Kafka Margitból és Erdős Renéből is, csak nála a hármass generációs eszme egészen tisztult, világos. Analitikus törekvései az említett magyar írók fölé helyezik. Nem kevésbé vonzó egyéniség és jó író *Jan Parandowszky* sem. Ő a lengyelek Babits Mihálya. A „kalokagathia”-nak emel maradandó emléket „Olimpiai korong” c. hatalmas regényében. A görög világ éled benne jelenné. Tudós író. Formaművész. Egy másik prózaíró: *Pjotr Chorynowsky* Zilahyt juttatja eszünkbe. A felejtethetetlen Gide „Pásztorénekének” csendes melankóliáját, a mezei élet kedvességét, sugaras, bánatos napjait idézi fel *Iwaszkiewicz* regénye: „A Wilko-i lányok”. Sajnos, Mauriac-unk és Bernanosunk nincsen a magyar irodalomban s így csak rájuk hivatkozva mutathatjuk be a legkatalogikusabb fiatal lengyel prózaíró: *Michał Choromanski*. Regényhősei éppen úgy „belelobbannak” egymásba és életük éppen úgy viharzik tova, mint Mauriac vergődő embereié, hogy a végén elégtételt kapjanak az erkölcsi tisztulásban. Könyvei olyanok, mint egy-egy memento, rémes képekkel figyelmeztetve a kapzsiság örületére, a testiség csömörletes tragédiájára. A lengyel irodalom legtisztultabb egyénisége.

A lengyeleknek megvan a maguk Falladája is. Ugyanazokkal a problémákkal, létkérdésekkel és erkölcsi elégtétellel. Ez az író: *Michał Rusinek*. „A pincéből jött ember” című regénye erős analógiát mutat Fallada „Mi lesz veled, emberke?” című könyvével.

Feltűnő a mai lengyel irodalomban az írók sokasága. Talán csak a franciáknál és angoloknál vannak ilyen nagy számban. Csak a legjobbakat említve meg, Dabrowskát nem számszámítva, beszélünk kell: *Marja Kunczewiczowa*-ról. Regényét, a „Két holdat” olvasva, az a meggyőződésünk, hogy Kunczewiczowa inkább festő, mint író. Gyönyörűek a leírásai. Mindenben színt, homályt, árnyékot, fényt, pompát lát. Regényalakjai olyanok, mint egy-egy figurine — egy pantomimból.

A röghözkötöttség és a mindennapi élet realista írónője: *Pola Gojawiczyszka*. Szilézia vallásos parasztjai és esett emberei vonulnak fel előttünk „Erzsébet földje” című novelláskötetében. Ködös reggelek, munkára menő emberek, sok vergődés a mindennap kis tragédiái közt, önmagabahullás és imádságbatorkolló lélek. Ez Gojawiczyszka novelláskötete.

A freudizmus is kitermelte a maga lengyel regényíróját: *Bruno Schultz*-ban. Az Oedipus-komplexum szószólója s szürrealista vizeken evez. Hatalmas fantáziája majdnem érthetlenné teszi „Színes léggömbök” című regényét. Megmutatni, hogyan látja a serdülő fiú a felnőttek világát: nem új gondolat. Ami értékes ebben a könyvben, talán az eredeti nyelvezet, az új szavak, melyeket ő talált ki.

A lengyel irodalom egy másik ilyen „enfant terrible”-je *Anatol Stern*, aki forradalmiságát a bemutatkozás első lármája után a csendes elmélyülés és higgadt problémalátás és fejtés komolyságába fojtotta. „Szenvedélyes zarándok” című regényében a „Bűn és bűnhődés” problémáját feszegeti, erős arianus látószögből nézve a kérdést. Dosztojevski és Tolsztoj hatása kísértenek írásában. A Franciaországba emigrált lengyelek életét festi sok őszinteséggel, megértő szeretettel tanusítva a boldogságra éhes, kihasznált emberekkel szemben *Jan Wiktor*: „Hársfák a Szajna mellett” című regényében. Elmélyülő megfigyelő, de sokszor gyermekes naturalizmusával ront a regény értékén. Nála a nenuztiság fogalma humanitárius szocializmusba szélesül. Közepes tehetség. Jan Wiktornál sokkal tehetségesebb és erősebb ígérete a lengyel irodalomnak: *Andrzej Strug*. Hármass háborus könyve, a „Sárga kereszt” a mi Szántó Györgyünk Mata Hari-ját juttatja eszünkbe. Elfogult ember és nem valami kedvező felfogását a németekről és franciákról könyvében ki is fejezi. Fog még jobbat is írni.

Az újjáéledt Lengyelország regényíró-krónikása: *Juliusz Bandrowszki*. Ő is a szürrealizmussal kezdte, hogy a realizmusban találja meg végül az egyéniségének megfelelő írásmódot. Bandrowszki nem hisz az emberekben. Egyedül Pilsudszky az, aki számára az igaz ember fogalmát jelenti. Érzései homályosak s ha ki is tisztulnak, akkor sem tiszták. Alakjai a világháborút követő időkben élnek. „Mathia Bigda” című regénye sikerült alkotás. Nehány szóval élő embert állít az olvasó elé. Dabrowszkával együtt a legtehetségesebb lengyel író. Több mint tizenkét kötetet írt már s jó megjegyezni azt, hogy legutóbbi művében biztató erkölcsi alap, új keresztény felfogás kialakulását figyelhetjük.

Rövid ismertetésünk záradékaképpen önként adódik a megállapítás, hogy a mai lengyel irodalom értékénél fogva a legjobb úton halad az európai irodalomba való behelyezkedés felé. A hivatalos propaganda azonban ezen nem mozdít semmit. Itt maga az irodalom értéke fog európai olvasótáborot szerezni magának, ha végre is jó fordítókra talál.

Henzke Béla.

SZONETT

CAMOENS

Boldogságomnak rövidke órái!
nem hittem, míg enyéme voltatok,
hogy ily hamar ily szertelen kínok
hosszu esztendeivé fogtok válni.

A magas tornyokat, miket a szélbe
emeltem, elemelte az a szél;
saját hibámból jött reám veszély,
mert építettem balgán, a szeszélyre.

Szelid szín alatt jön a Szerelem,
mindent megigér engedelmesen
s a legfőbb pillanatban tűnik el.

Különös kín, különös balsiker!
Csekély örömrért, mely szétfoszlik köddé,
kétes boldogság, mely kitart örökké.

Szabédi László fordítása.

I. Szemlér Ferenc: Ember és táj. (Verseik. Erdélyi Szépmíves Céh, 1934).

I. Szemlér Ferenc új verseskötete új verseskötete mellett, hogy a korszerűség semmiesetre sem megy a költészet rovására. Ellenkezőleg: csak előnyére válhat annak. Persze, ahhoz, hogy egy vers-kötet ilyesmit állíthasson teljes határozottsággal, elsősorban az szükséges, hogy írója annyira izig-vérig lírikus legyen, mint amilyen I. Szemlér Ferenc. Így aztán természetesen, minden izgatóság mellett is, meg tud maradni megszólhatatlan művészeknek, — költőnek a szó legszorosabb értelmében, ki nem programot ad, nem puffogat petárdás jelszavakat, de lelkének egész melegevel ölel a Ma kintől és nyomorúságtól mocskos embere felé s ölése: megtérő mozdulat. Tény, hogy kevesen vannak még Erdélyben, kik olyan veszélytelenül merhetnek korszerűek lenni, mint I. Szemlér. S ez így megállapítás formájában is egyenlő a dicsérettel. Pedig nem nagy hanganyagu költő, lírája tulajdonképpen csak annak az egyetlen megtérő mozdulatnak a költészete, de talán éppen azért ennyire megrázó, ennyire mai és sötét ember.

Mindenképpen jelentős könyv az „Ember és táj”, úgy a fiatal írónemzedék szempontjából, mint általános erdélyi viszonylatban is. Tudatos művész útja, ki Bábósból indult ki, de máris elérkezett önmagához. Hangjának sajátos jellege kezd egyre együlállóbbá, egyre társtalanabbá válni Erdélyben s ha itt-ott felhangzik, már messziről megismerjük őt. Lehiggadt forma, élénk szemléletesség jellemzik, sokszor azonban elvet mindent, ami külsőség, áttetszővé lesz, vagy nemesen primitív. Nehány darabja valódi értéke az erdélyi magyar lírának s a többiek is csak szeretni lehet. A kötet elején ugyan még az „Éjfél kiáltás” nagyhangú és olykor prófétai ambíciókat tápláló poétája szól, de négy-öt lap után már egészen átváltozva önmagába, mint ahogyan költészetének állandó motivuma: a táj is feloldódik a másik szintén állandó témában: az őt leigázó, fáradt és könnyes emberben.

Korszerű, sötét könyv I. Szemlér Ferenc verskötete, de korszerűsége: művészet és sötétsége: mélység. Kiss Jenő.

Tamási Áron: Énekes madár. (Magyar Írás) 1934.

„Történik akármelyik székely faluban, akármikor”. Irja a szerző valami időtlen, metafizikai büszkeséggel. Pedig az „Énekes Madár”-ban nincs mindig elég emberi mélység és generalitás, hogy függetlenítse magát az időtől. Sokban a mi korunkhoz tartozik, ehhez a modern magyar neopopulizmushoz, aminek népművészet, népszokások és népmese a vesszőparipája s ugyanakkor az élő nép elsikkad, mint a kötetlen alföldi homok, földtelenül, tanítók nélkül, orvos nélkül, örök zsellérsorsban. Van valami gyanus ebben a nagy népi csindarattában, mintha cifraszűrrel és varrottasokkal akarnák eltapétázni népünk nagy-nagy nyomorúságát. Talán a lelkiismeret szavára hajlunk le hozzá, de öntudatlanságunkban felcseréljük az igazi feladatot a talmival és szöttek, roko-lyák, kalárisok és pártok között tobzódunk és a jobb magyar jövő talán pártában marad mindörökké.

Az „Énekes Madár”-nak vannak misztikus értékei, melyek nem egyszer a maeterlincki drámai szimbolizmust surol-

ják. Az Ifjúság és Vénység, Élet és Halál, székely inkárnációban viaskodnak egymással és igazán csodára van szükség, hogy az ifjúság, a szépség és a szerelem gyermeki ártatlansága kiragadtassék a hanyatlás és az irigység örvényéből, mert a valóságban a nagy Vén, a Halál és az Erős többnyire győzedelmeskednek. Minden elavultsága mellett, ez a mistica simbolica még mindig megható és érdekes. Figyelemreméltó az a szexuálszimbolika is, ami a darab erotikus fűtöttségét olyan ösztönös művészettel fokozza: (tojásnyelés, fáramaszás, kutbaesés stb). A népies vonások szertelen tékozlása és a gyakran öncélú móka, ami már Ábelben sem mindig kedves ismerősünk, éppen nincs a darab művészi előnyére.

Az „Énekes Madár” a pesti színházi repertoárhoz képest érdekes és értékes alkotás, de Főja Géza pathetikus előszava és a megállapítás, hogy Tamási „felvette a magyar dráma Katona Józsefnél elejtett fonálát”, valamint az ilyen elírás, hogy Madách-tól eltekintve a magyar dráma „a színházi ipar szomorú terméke” nagyjában indokolatlan. Szenczei László.

Szerb Antal: A Pendragon-legenda. (Franklin. 1934.)

Szerb magyar irodalomtörténetéről azt írta — kifogás-számba — egyik derék bírálója, hogy „biztató ígért a szerző további — szépirodalmi működéséhez”. Azt hiszem, a tanár úr a Szerb-regény megjelenésekor ezt legszívesebben visszavonná, mert ha irodalomtörténetével nem tudott mihez kezdeni, úgy ezzel a regénnyel szemben még értetlenebb lenne. Mindenesetre újdonság. A lélektani és kalandregény s szellemi történeti kutatás érdekes keveréke. Skót főúri kastély a velejáró kísértetekkel, modern autósbanditák, operett-szerelem ötvöződnek a XVIII. századi titokzatos Rózsakeresztesek művelődéstörténeti problémájával s az egészről a legújabb angol regényírás módszerével, az író egyéniségének lírai hozzáadásával és nagyon sok szellemességgel, páratlanul újszerű kísérlet kerekedik ki. Merészség nagyon sok van benne, valódi inyencafalata lesz az irodalomkedvelőknek; de lesznek, akik nem fogják szeretni s olyanok is, akik izgalmas és mulattató külszine alatt nehezen találják majd meg az igazi mondanivalót. Olvasmányának azonban elsőrangú s mindenképpen vitathatatlan, hogy az ősi könyvpiac egyik legjobb magyar regénye.

Makkai László.

Illyés Gyula: Oroszország. (Nyugat. 1934.)

A mi helyzetünk is körülbelül ugyanaz Oroszországgal szemben, mint a tömegesen odatóduló külföldi látogatóké, akik mint Illyés írja, elmennek barlangjában megnézni a medvét, hogy ne féljenek tőle, ha nem is akarják a bőrét. Két kézzel kaptunk a szovjetről írt könyvek után, amelyek rendszerint a legellentétesebb színekben festették le az ottani állapotokat. Az egymással ellentmondó beszámoló okára vet érdekes megvilágítást Illyés Gyula, aki a pártatlan néző szemével utazik az orosz síkságokon. A szovjet államforma még ma sincs kialakulva, most forrong, minden nap és minden vidéken más a képe. Minden nap össze lehet hasonlítani tegnapi képével és éppen ez a gyors fejlődés az, ami elszédíti a szemlélőt. A kommunisták büsz-

keséggel mutatják eddigi eredményeiket, de egy percig sem akarják, hogy a külföldi ezzel megelégedjék, terveikkel hozakodnak elő, azzal, hogy milyen lesz az ország pár év múlva. Valóban még sok teendő van. A nép közül kiemelkedő Illyés elsősorban a népre, a falura volt kíváncsi, de a földmívesek helyzetéről nem sok jót mondhat. Ott is akkora a nyomor, mint más országban, a nélkülözésen nem enyhítenek a város gépszörnyetei, amelyekre az állam a legbüszkébb. De a városokban is megmaradtak a nyomortanyák, az apátlan-anyátlan gyermekek százsámra csavarognak az utcákon. Az emberi kultúra terjedéséről azonban pártatlanul jó képet lehet rajzolni. Az írás és olvasás olyan hatalmas tömegeket hódított meg egyszerre, amit mi, kisebb nemzetek alig bírunk elképzelni.

Az úti jegyzeteknek nevezett könyvet úgy forgatja végig az olvasó, mint a legérdekesebb regényt. Minden oldalon újabb meglepetések következnek, az ismeretlen emberek és vidékek között a magyarság ősi rokonaival való találkozás valósággal megrázó. Illyés Gyula tömör és kifejező stílusa, művészi látásmódja, mind elősegítik, hogy elfelejtsük a könyv utleírás jellegét és belétemetkezzünk a szuggesztív erővel közvetlenül élénk állított világba. Minden sorának kétségbevonhatatlan szavahihetősége, adatainak pontossága a művészi intuición erejét pótolja.

Bözdö György.

A. Aniante: Un jour très calme. (Páris. 1934.)

Aniante olasz író. Az úgynevezett „kilencszázadosok” irodalmi csoportnak a tagja. Ebből a csoportból való Bontempelli is, akit a magyar olvasó már ismer (Világ-szép asszony: Adria). Érdekes megjegyezni a „kilencszázadosok” esztétikai kiáltványának lényegét, mert a könyvet is megvilágítja. Ezek az írók hiszik és vallják, „hogy a képzelte világ mindegyre meg fogja termékenyíteni a valóságot s a képzelettel kiagyalt új mítoszok hivatottak arra, hogy új légkört teremtsenek az írásművészet világában”. Aniante könyve se nem regény, se nem novelláskötet. Hogy a „kilencszázadosok” szavával éljünk, új mítoszkönyv. Fantasztikus képcsarnok, amelynek összeállításában reális indítékok vezették az író a mese világába. Aniante történetei mesék: modern mesék, tanulság nélkül, a sportról, a filantrópiáról, a sárgaveszedelemtől és a néger faj hatásáról. Érdekes könyv. Akart közömbös-sége és nagy megfigyelőképesége a mi Márai Sándorunkat juttatja eszünkbe.

Heszke Béla.

Főmunkatársak: Bözdö György, Cselényi Béla, Flórián Tibor, Heszke Béla, Juhász István, Kárász József, Kiss Jenő, Koós-Kovács István, Makkai László, I. Nagy Géza, Szabédi László, Szabó Lajos, Szenczei László, Tóth Zoltán, Venczel József és Vigh Károly.

Felelős szerkesztő és kiadó: Koós-Kovács István.

Szerkesztőségi titkár: Makkai Ernő.

Minden cikkért írója felel.
A lap elfogadása előfizetésre kötelez.
Egyes szám ára 5 lej, előfizetési díj 1935. júniusig 60 lej.

Grafic-Record-nyomda nyomása.